

INLEIDING	
Ethiek als het kloppende hart van de gezondheidszorg	11
Weg met ethiek?	11
Ethiek is niet anoniem	12
Kwetsbare waardigheid	13
Morele twijfel is geen zwakte	14
Een woord van dank	15
HOOFDSTUK 1	
Waardigheidsbevorderende zorg	
Kwetsbaarheid, zorg en waardigheid als ethische fundamenten van gezondheidszorg	17
Een ethiek van principes	17
Conflict van principes	18
Het verhaal van Caroline	18
Kenmerken van de principebenadering	19
Vergeeten randfenomenen	20
Tijd voor een ander geluid	22
Drie ethische pijlers van gezondheidszorg	23
Een nieuw ethisch fundament	23
Concreet beleefde ervaringen	25
Interpretatieve dialoog	26
Ethische standaard	28
Waardigheidsbevorderende zorg	30
Kwetsbaarheid: een concreet beleefde ervaring	30
Zorg: een interpretatieve dialoog	33
Het verhaal van Tony	35
Waardigheid: een ethische standaard	36
Besluit	43
HOOFDSTUK 2	
Mijn kind... perfect kind	45
Prenatale diagnostiek	45
Prenatale screening en diagnostiek	46
Doel van prenatale screening en diagnostiek	46
Methoden van prenatale screening	46
Methoden van prenatale diagnostiek	47
Beleving van prenatale screening en diagnostiek	48
Beleving van de ouders	48
Beleving van de gynaecologen	50
Beleving van de vroedvrouwen	51
Waardigheidsbevorderende zorg bij prenatale screening en diagnostiek	52
Het verhaal van Jolien en Mare	52
Ethische uitgangspunten van prenatale keuzebegeleiding	53
Het zorgproces bij prenatale screening en diagnostiek	55
Besluit	58
HOOFDSTUK 3	
Dit kan ik mijn kind niet aandoen	59
Zwangerschapsafbreking na prenatale diagnostiek	59
Wettelijk kader	59
Beleving van zwangerschapsafbreking	60
Beleving van de ouders	61
Beleving van de gynaecologen	62

Beleving van de vroedvrouwen	63
Fundamentele waardeopties	65
Het verhaal van Denise en Jeroen	65
Fundamentele menselijke waardigheid versus kwaliteit van leven	65
Respect voor autonomie in verbondenheid	66
Maatschappelijke verantwoordelijkheid	68
Een ethische afweging	68
Algemene principes en bijzondere omstandigheden	68
Waarden in conflict	69
Een ideale oplossing?	69
Een proportionele afweging	70
Waardigheidsbevorderende zorg bij zwangerschapsafbreking	71
Zorg voor ouders die de zwangerschap wensen voort te zetten	72
Zorg voor ouders die de zwangerschap wensen af te breken	72
Kwaliteit van de ethische besluitvorming	74
Ouders en ongeborn kind	74
Hulpverlenend team	75
Ziekenhuis	75
Samenleving	76
Besluit	77
HOOFDSTUK 4	
Geboren om te sterven?	79
Levensindezorg voor ernstig zieke pasgeborenen	79
Het verhaal van Matthias	79
Levensindezorg in de neonatologie	81
Grenzen van de leefbaarheid	81
Wettelijk kader	82
Medische beslissingen omtrent het levensinde	82
Ondraaglijk en uitzichtloos lijden, pijn en palliatieve zorg	83
Beleving van de ouders en de hulpverleners	84
Fundamentele waardeopties	85
Het verhaal van Lore	85
Verantwoordelijk zijn voor de meest kwetsbaren	86
Bezorgd zijn voor de ander	88
Rechtvaardig zijn	89
Een ethische afweging	89
Beschouwingen vooraf	89
Een afweging van waarden	91
Kwaliteit van de ethische besluitvorming	93
Besluitvormingsproces	93
Ouders	94
Hulpverlenend team	96
Ziekenhuis en samenleving	97
Besluit	97
HOOFDSTUK 5	
Gaat de storm ooit liggen?	99
Levensindezorg voor niet-terminale psychiatrische patiënten	99
Euthanasie in de psychiatrie	100
Wettelijk kader	100
Hoe vaak komt euthanasie bij niet-terminale psychiatrische patiënten voor?	101
Kenmerken van niet-terminale psychiatrische patiënten die om euthanasie verzoeken	102
Houding en beleving van hulpverleners	103

Ondraaglijk lijden en palliatieve zorg	104
Wat is ondraaglijk lijden?	104
Het verhaal van Ilse	105
Van psychiatrische zorg voor palliatieve patiënten...	106
... naar palliatieve zorg voor psychiatrische patiënten	107
Omgaan met ondraaglijk lijden van niet-terminale psychiatrische patiënten	108
Euthanasieverzoek en zorgproces	110
Wilsbekwaamheid	111
Medische uitzichtloosheid	112
Ondraaglijk lijden	114
Dynamiek van het euthanasiezorgproces	114
Fundamentele waardeopties	115
Het verhaal van Louis	116
Respect voor autonomie in verbondenheid	116
Zorg: een interpretatieve dialoog	118
Fundamentele menselijke waardigheid	120
Een ethische afweging	121
Het euthanasieverzoek exploreren	122
Het levensperspectief exploreren	123
De grootst mogelijke terughoudendheid in acht nemen	123
Kwaliteit van de ethische besluitvorming	125
Patiënt, familie en naasten	125
Hulpverlenend team	126
Zorgvoorziening	127
Samenleving	128
Besluit	129
HOOFDSTUK 6	
Ineens streelde hij mijn gezicht...	131
Intimiteit en seksualiteit bij ouderen	131
Intimiteit en seksualiteit, ouderdom en dementie	132
Wat is intimiteit en seksualiteit?	132
Intimiteits- en seksualiteitsbeleving op oudere leeftijd	133
Intimiteits- en seksualiteitsbeleving in een woonzorgcentrum	134
Intimiteits- en seksualiteitsbeleving bij ouderen met dementie	135
Ongecontroleerd seksueel gedrag van ouderen met dementie	136
Een kijk vanuit mensbeelden	137
Het vreemde zelf	138
Het (dis)continue zelf	139
Het belichaamde zelf	139
Het in-de-wereld-zijn	141
Het met-anderen-zijn	142
Seksualiteit: expressie van gewoon mens-zijn	143
Waardigheidsbevorderende zorg voor intimiteit en seksualiteit	143
Het verhaal van Jef en Hilda	143
Aanbevelingen binnen de context van de individuele persoon	145
Aanbevelingen binnen de relationele context	148
Aanbevelingen binnen de context van het woonzorgcentrum	149
Aanbevelingen binnen de maatschappelijke context	154
Besluit	156
HOOFDSTUK 7	
Ze mogen me komen halen	157
Levensmoetheid	157
Uit het leven gegrepen	157

Levensmoeheid	159
Wat is levensmoeheid?	159
Risicofactoren	160
Beleving van mensen die levensmoe zijn	163
Houdingen van hulpverleners	166
Levensmoeheid en levenseinde	167
Fundamentele waardeopties	170
Maatschappelijke verantwoordelijkheid	170
Individuele en relationele verantwoordelijkheid	173
Individuele en relationele autonomie	174
Kwetsbare waardigheid	176
Waardigheidsbevorderende zorg voor ouderen die levensmoe zijn	177
Medisch-klinische benadering	178
Aandachtige betrokkenheid	180
Verantwoordelijkheid en zingeving	182
Maatschappelijke verantwoordelijkheid	184
Zorgstrategieën	186
Besluit	187
TOT SLOT	189
VERKLARENDE WOORDENLIJST	193
GERAADPLEEGDE LITERATUUR	199